

Současná slovenská věda o literatuře pro děti a mládež v česko-slovenských souvislostech

JAROSLAV TOMAN (ČESKÉ BUDĚJOVICE)

Rozpad česko-slovenské federace a vznik dvou samostatných republik 1. ledna 1993, podmíněné listopadovými událostmi roku 1989 a následujícími společenskými změnami, se výrazně promítly i do bilaterálních vztahů kulturních, uměleckých a literárních a ovlivnily také aktuální trendy vzájemné teoretické a kritické reflexe literatury pro děti a mládež.¹ Ve zcela nové situaci vyvstaly před českou a slovenskou vědou o dětské literatuře i naprosto nové problémy vyžadující naléhavé řešení a jiné metodologické přístupy, teoretická východiska a hodnotící kritéria. Badatelské aktivity byly na obou stranách provázeny počáteční eufórií ze svobody a demokracie, ale i pozdější deziluzí z negativních dopadů tržní ekonomiky a komercializace na uměleckou kvalitu knižní produkce, nakladatelskou činnost, dětské čtenářství i fungování státních institucí a nevládních organizací, až dosud vytvářejících exaktní a propagačně-osvětové zázemí literatury adresované dětem a mládeži.²

Ještě v první polovině 90. let přetrvával v českém a slovenském teoretickém myšlení o dětské literatuře mýtus sounáležitosti. Byla chápána jako „společný konstrukt nadřazený oběma národním literaturám a určovaný

¹ Stav a vývoj dětské literatury a jejího teoretického a kritického myšlení v českých zemích a na Slovensku od počátku 90. let do roku 1993 zevrubně analyzují v řadě svých studií Z. STANISLAVOVÁ (např. *K recepcii a reflexii české literatury pro děti a mládež po roku 1990*. In: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 325-333; *K vztahom českej a slovenskej literatury pre deti a mládež v 90. rokoch*. In: *Brněnská slovákistika a česko-slovenské vztahy*. Brno: FF UK, 1998, s. 120-125.) nebo J. TOMANA (např. *Kritika literatury pro děti a mládež ve Zlatém máji 90. let*. In: *Kritika literatury pro děti a mládež 1945 – 1995*. Brno: PdF MU, 1995, s. 29-35; *Polistopadová česká teorie a kritika literatury pro děti a mládež od roku 1990 po současnost*. In: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 305-324.).

² TOMAN, J. Tamtéž, s. 307.

společnými cíli“.³ Avšak realita již byla odlišná. Zánik federálního státu dal impuls k jejich postupné autonomizaci, jejímž přirozeným důsledkem bylo založení národní revue o umění pro děti a mládež *Bibiana* i samostatné nevládní organizace Slovenské sekce IBBY. Ve vývoji obou partnerských literatur se začaly projevovat stále zřetelnější diference, vycházející z jejich nacionálních specifik. Slovenská literární tvorba určená dětem a mládeži výrazně inklinovala k národní identitě ožíváním minulosti v historických i regionálních pověstech nebo mýtech a ke křesťanským hodnotám a jejich moderní katolické transformaci, ve frekventovaném žánru autorské pohádky zaujala originální formou postmoderní koláže a prezentovala se i osobitou feministickou prózou s dívčí hrdinkou.⁴ Jejím specifickým fenoménem je existence tzv. dvojdomých autorů, slovenských spisovatelů žijících a tvořících v České republice.

Dalším důsledkem postupného vzdalování obou národních literatur bylo značné oslabení vzájemné komunikace v oblasti ediční a institucionální a izolovanost českých a slovenských vědeckovýzkumných aktivit, stále zjevnější oboustranná neinformovanost a omezení osobních kontaktů. Tyto divergentní tendence se markantně obrazily ve změněné koncepci i obsahově-strukturálních proměnách původně československého teoretického časopisu o dětské literatuře *Zlatý máj*, založeného v roce 1956, a jeho nového slovenského pendantu *Bibiana*. Ještě na počátku roku 1993 vedoucí redaktor slovenské části *Zlatého máje* Ondrej Sliacky apeloval na to, aby časopis zůstal i nadále pojítkem mezi oběma národními literaturami. Ale události dostaly rychlý spád. Zatímco český *Zlatý máj* procházel složitými metamorfózami a při hledání a utváření nové identity se profiloval do podoby čtvrtletníku publicistického zaměření a dostával se do vleklých finančních a posléze existenčních potíží, vrcholících roku 1997 jeho definitivním zánikem,⁵ *Bibiana* po překonání počátečního krizového období si uchovala svůj odborný charakter a vymezila se v reprezentativní uměnovědnou revui, reflektující zvláště problematiku slovenské literatury pro děti a mládež. Osamostatnění a koncepční odlišnost obou periodik vedly v letech 1994–1997 až ke zprerthání dřívějších federálních vazeb. Tehdejší

³ URBANOVÁ, S. *Pokus o reflexi slovenské a české literatury pro děti a mládež v posledním desetiletí (1993–2003)*. In *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 11.

⁴ URBANOVÁ, S. *Tamtéž*, s. 11–17.

⁵ Srov. TOMAN, J. *Quo vadis, český Zlatý máji? (List z Čiech)*. *Bibiana*, 1995, roč. 3, č. 2, s. 47–48; *Proměny a perspektivy Zlatého máje 90. let*. *Zlatý máj*, 1996, roč. 40, č. 4, s. 179–181; REISSNER, M.: *Konec Zlatého máje?* Ladění, 1998, roč. 3, č. 1, s. 28–29.

stav symptomaticky postihla slovenská literární teoretička Viera Žemberová: „*Tak jako Zlatý máj po roku 1993 pozabudol na slovenský svet v detskej literatúre a vo vede vôkol nej, aj Bibiana má svoju dlžobu vôči aktuálnemu českému priestoru a mala by ju odčiniť. I preto, aby sme nepremýšľali pre dieťa vedľa seba a nežili už iba zo spomienok na minulosť.*“⁶

Iniciativa k opětnému sblížení nedávných partnerů vzešla ze slovenské strany. Když v roce 1997 prešovská badatelka Zuzana Stanislavová ve svém vystoupení na slovákistické konferenci v Brně hovořila o československém kontextu literatury pro děti a mládež v 90. letech, zmiňovala se ještě o nahodilosti vzájemných odborných kontaktů, založených víceméně na dlouholetých osobních vztazích, ale zároveň poukázala na nevyužití možnosti spolupráce a naznačila, že právě slovenská věda by mohla inspirovat české teoretické myšlení o dětské literatuře „*svým nasmerovaním na komunikačné, axiologicko-genologické i historiografické otázky*“.⁷

Po zániku Zlatého máje postupně přebíral jeho roli zpočátku regionální Zpravodaj Ústavu literatury pro mládež Pedagogické fakulty MU v Brně, od roku 1996 vycházející pod názvem Ladění. Tento čtvrtletník pro teorii a kritiku dětské literatury se koncem 90. let vyhranil v jedinečný odborný časopis s celonárodní působností.⁸ De facto navázal na federální pojetí svého předchůdce a bez skrupulí se otevřel spoluúčasti slovenských badatelů, vnášejících svými příspěvky do teoreticko-kritické reflexe literární tvorby pro děti a mládež vysoce erudovaný komparativní přístup a současně upozorňující na obdobné problémy i specifika obou národních entit. Frekvence jejich příspěvků vzrostla především od roku 2000.

Primární pozici mezi slovenskými přispěvateli časopisu Ladění nesporně zaujímá V. Žemberová. Ve svých statích se stává zasvěcenou průvodkyní po současné umělecky hodnotné produkci dětské literatury na Slovensku, kriticky hodnotí její aktuální stav a vývoj, zaznamenává radikální proměny ve společenském postavení a tvůrčí strategii soudobého autora i jeho nedospělého čtenáře, avizuje projevy komerčního zneužití a pragmatismu v moderní pohádkové tvorbě pro nejmenší nebo se zamýšlí nad peripetemi a výsledky české a slovenské vědy zabývající se literaturou pro děti a mládež.⁹ Pro prešovskou badatelku je příznačné, že

⁶ Tato slova zazněla právě v časopise Ladění (1998, roč. 3, č. 3, s. 26).

⁷ STANISLAVOVÁ, Z. Cit. dílo (1998), s. 125.

⁸ Podrobněji o koncepci a obsahové struktuře tohoto periodika viz POLÁČEK, J.: *Tři roky časopisu Ladění*. In: Slovo a obraz v komunikaci s dětmi. Ostrava: PdF OU, 1999, s. 14-17.

⁹ ŽEMBEROVÁ, V.: *Slovenská detská literatúra roku 1999*. Ladění, 2000, roč. 5,

v příspěvcích uveřejňovaných v Ladění vesměs přihlíží k slovensko-českému kontextu. Aspekt kulturní a literární vzájemnosti, opřený o společnou historickou paměť a povědomí blízkých jazyků, akcentuje zvláště ve statích, v nichž s obdivuhodnou znalostí mapuje situaci v české knižní produkci určené dětem a vydávané v překladech na Slovensku. V četných recenzích také přibližuje novinky domácích nakladatelství dětské knihy i teoretické publikace a připomíná tvorbu jubilujících slovenských autorů.

Pronikavý pohled na polistopadové a současné trendy slovenské literatury pro děti a mládež, vybízející nejen k badatelské konfrontaci, nýbrž i ke vstřícné překladatelské a vydavatelské odezvě, uplatňuje v časopise Ladění ve svých syntetizujících přehledových a bilančních statích Z. Stanislavová. Autorka v nich postihuje především umělecky výsostnou tvorbu vydanou v uplynulém kalendářním roce a v širokém záběru ji kriticky hodnotí.¹⁰ V česko-slovenských souvislostech lze pak postřehnout jevy a vývojové tendence analogické i specificky národní a také podnětnou metodologii literárněvědného zkoumání či nové vymezování odborné terminologie.

Dalším odborným periodikem poskytujícím ve zvláštní rubrice *Literatura pro děti a mládež* prostor pro publikační činnost slovenských vědců je časopis pro divadelní výchovu Tvořivá dramatika, vycházející třikrát ročně. V něm „zdomácněla“ především nitranská badatelka Marta Žilková. Její receptivně a sociologicky pojaté studie a stati patří k nejrenomovanějším a vždy přinášejí objevné pohledy na problémy a způsoby jejich řešení, ať již jde o nové definování pojmu teenagerská kultura, zpochybňující ustálenou věkovou kategorii dospívajících recipientů a provázené apologetikou tzv. populární četby mládeže, o vymezování nových úkolů pro vědní obor při kultivaci mladého čtenáře nebo o recenze sledující postmoderní poetiku ve slovesné tvorbě pro děti.¹¹

č. 1, s. 2-4; *Literatura 90. rokov očami kritiky*. Ladění, 2000, roč. 5, č. 2, s. 9-11; *Zmeny v literatúre pre deti*. Ladění, 2001, roč. 6, č. 2, č. 13-14; *Pragmatismus v texte pre mládež*. Ladění, 2001, roč. 6, č. 3, s. 11-12; *Literatúra a veda na prelome storočí*. Ladění, 2002, roč. 7, č. 1, s. 7-12.

¹⁰ STANISLAVOVÁ, Z.: *Slovenská detská literatúra roku 2000*. Ladění, 2001, roč. 6, č. 1, s. 7-11; *Slovenská literatúra pre mládež 2002*. Ladění, 2003, roč. 8, č. 2, s. 7-12; *Slovenské detské knihy z roku 2003*. Ladění, 2004, roč. 9, č. 4, s. 10-15.

¹¹ ŽILKOVÁ, M.: *Kolaps kategórie vekovosti*. Tvořivá dramatika, 1998, roč. 9, č. 2-3, s.53-55; *Užitková detská literatúra*. Tvořivá dramatika, 1999, roč. 10, č. 1, s. 42-43; *Detská kultúra na rázcestí*. Tvořivá dramatika, 2002, roč. 13, č. 2, s. 32-33.

Příznivý obrat ve vztazích mezi českou a slovenskou literární vědou o dětské literatuře nastal přibližně v roce 1997. Vzájemné vztahy badatelů zintenzivněly a získaly institucionální rozměr, k němuž přibýlo i společné řešení grantových projektů. K oboustranné informovanosti a potřebné konfrontaci výsledků vědeckovýzkumné práce nejvíce přispěla jejich pravidelná setkávání na literárněvědných konferencích a seminářích, především na univerzitách v Brně, Ostravě, Nitře a Prešově. Centrem českého teoretického myšlení o literatuře pro děti a mládež se po listopadu 1989 stal Ústav literatury pro mládež PdF MU v Brně. Znatelné oživení česko-slovenských styků po roce 1997 se promítlo do jednání konferencí, organizovaných tímto Ústavem na téma *Proměny literatury pro mládež – vstup do nového tisíciletí* (2000) a *Cesty současné literatury pro děti a mládež: tradice a inovace* (2003). Vystoupení slovenských partnerů na nich znamenalo výrazné obohacení vědního oboru a podnětně ovlivnilo také českou teoretickou reflexi dětské literatury.

V. Žemberová tu představila v širších společenských a literárních souvislostech jedno z nejpreciznějších poetologických vymezení postmoderní pohádky, postmodernismus se stal i východiskem jejích pozoruhodných úvah o proměnách společenského a individuálního postavení spisovatele ve sváru tradičních a novátorských uměleckých přístupů a hodnot.¹²

Mimořádný ohlas v českých badatelských kruzích vzbudil referát Z. Stanislavové, v němž na základě interpretace několika současných slovenských knih pro děti náležejících k literatuře faktu poukázala na její zážitkové modifikace. Tento obsáhlý příspěvek byl otištěn i v Literárních novinách s dovětkem, že „je zajímavý i pro laickou veřejnost“.¹³

Součinnost při zkoumání dětské literatury mezi partnerskými vysokoškolskými pracovišti na univerzitách v Brně a Prešově, kulminující společným řešením grantového projektu v letech 2004 – 2005 (v rámci mezivládní česko-slovenské vědecko-technické spolupráce na téma *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež ve 21. století*) vedla jednak

¹² ŽEMBEROVÁ, V.: *O rozprávke po rozprávke alebo Rozprávka v postmodernej dobe*. In: *Proměny literatury pro mládež – vstup do nového tisíciletí*. Brno: PdF MU, 2000, s. 4-11; *Autorská dielňa: medzi tradíciou a inováciou*. In: *Cesty současné literatury pro děti a mládež: tradice – inovace*. Brno: Edice Ladění, 2003, s. 17-21.

¹³ STANISLAVOVÁ, Z.: *K hodnotovému aspektu funkčnosti v literatuře pro mládež*. In: *Proměny literatury pro mládež – vstup do nového tisíciletí*. Brno: PdF MU, 2000, s. 12-17; *K problému „funkčnej“ literatury pro deti*. Literární noviny, 3. 5. 2000, č. 19, s. 8.

k uspořádání dalších recipročních konferencí, jednak k vydávání samostatných sborníků

Na brněnské konferenci o žánrových kontextech v literatuře pro mládež v přelomech posledního třicetiletí (2001) zaujal syntetizující pohled Z. Stanislavové na vývojové proměny slovenské prózy pro děti a mládež od 60. let minulého století po současnost z hlediska genotypových a axiologických aspektů.¹⁴ V. Žemberová zase s obdivuhodnou poučeností hodnotila polistopadovou literárněvědnou práci jubilantky – brněnské badatelky Věry Vařejkové, oceňujíc její významný přínos pro českou teoretickou reflexi dětské literatury.¹⁵

Nejmarkantnějším výsledkem a vyvrcholením společného řešení grantového projektu bylo vydání česko-slovenského sborníku s názvem *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež* (2004), v němž jsou rovnoměrně zastoupeny příspěvky českých a slovenských badatelů. K nejzajímavějším nesporně patří studie Z. Stanislavové, seznamující s osudy, zvláštním postavením a tvorbou slovenských spisovatelů pro děti, kteří po listopadu 1989, případně po rozdělení společného státu přesídlili do České republiky (F. Kubernát, T. Lehenová, L. Feldek, I. Gálová, P. Stoličný, N. Tanská). Autorka si všímá hlavně míry jejich začlenění do českého literárního kontextu.¹⁶

Nejmladší generaci slovenských teoretiků zabývajících se dětskou literaturou představuje analytická stať Radoslava Rusňáka, jejíž autor posuzuje uměleckou a didaktickou hodnotu poetizujících abecedářů domácí provenience pro začínající čtenáře¹⁷ (příspěvek zároveň odhaluje překvapivou paralelu s obdobnou problematikou abecedářů českých¹⁸), a pojednání

¹⁴ STANISLAVOVÁ, Z.: *K žánrovým a hodnotovým aspektom slovenskej prózy pre mládež (v prelomoch posledného tridcatročia)*. In: *Žánrové kontexty v literatuře pro mládež (v přelomu posledního třicetiletí)*. Česko-slovenský sborník. Prešov: Náuka, 2001, s. 57-72.

¹⁵ ŽEMBEROVÁ, V.: *Nad desiatročím výskumu českej literatúry pre deti a mládež*. In: *Žánrové kontexty v literatuře pro mládež*. Prešov: Náuka, 2001, s. 12-19.

¹⁶ STANISLAVOVÁ, Z.: *Autor medzi dvoma literatúrami (K tvorbe slovenských spisovateľov pre deti žijúcich v Čechách)*. In *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 18-25.

¹⁷ RUSŇÁK, R.: *Abecedárske umenie a zážitkovosť v poézii pre prvočitateľov*. In *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 35-42.

¹⁸ Srov. TOMAN, J.: *K problému zážitkovosti a funkčnosti estetizujících abecedářů jako básnických artefaktů v kontextu současné české poezie pro děti*. In: *O zážitkovosti a funkčnosti v literatuře pro děti a mládež*. Prešov: Náuka, 2002,

Markéty Andričkové, v němž pisatelka zjišťuje shodné a rozdílné žánrové znaky pohádek dvou slovenských tvůrců staršího pokolení – Jaroslavy Blažkové a Jána Milčáka.¹⁹

Srovnávací česko-slovenský kontext tentokrát uplatňují ve svých příspěvcích i badatelé čeští. S. Urbanová poučeně reflektuje proměny vztahů mezi oběma národními literaturami v průběhu prvního desetiletí jejich samostatné existence,²⁰ Milena Šubrtová se pokouší o přehlednou evidenci českých překladů slovenské literární tvorby pro děti a mládež vycházejících po zániku společného státu, přičemž dochází k závěru, že již od druhé poloviny 90. let je v české překladatelské a ediční činnosti slovenská dětská literatura vnímaná jako jinonárodní,²¹ Naděžda Siegllová podrobuje komparativní analýze českou a slovenskou autorskou pohádku v postmoderních výtvorech Aloise Mikulky a Dušana Taragela,²² J. Toman zevrubně sleduje v česko-slovenských souvislostech vývojové paralely didaktiky počáteční literární výchovy jako vědního oboru a učebního předmětu od roku 1945 do současnosti²³ a Jitka Zítková zkoumá zastoupení slovenských titulů v současných českých čítankách pro základní školy.²⁴

V zatím posledním česko-slovenském sborníku, vydaném v Brně roku 2005, je jedním z metodologicky nejpodněnějších příspěvků literárněvěd-

s. 55-62.

¹⁹ ANDRIČKOVÁ, M.: *Variácie snu v autorskej rozprávke*. In: *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 43-48.

²⁰ URBANOVÁ, S.: *Pokus o reflexi slovenské a české literatury pro děti a mládež v posledním desetiletí (1993-2003)*. In: *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s.11-25.

²¹ ŠUBRTOVÁ, M.: *K překladům slovenské literatury pro děti a mládež do češtiny od 90. let 20. století*. In: *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s.26-34. Autorka mimo jiné uvádí, že v překladatelské a ediční činnosti u nás převládly nahodilost a komerční preference. Zájem vydavatelů a příznivý ohlas kritiky vyvolalo pouze několik titulů, působících v českém kontextu originálně, například *Říše Agord* D. Heviera, *Pohádky pro neposlušné děti a jejich starostlivé rodiče* D. Taragela nebo *Pohádky o děvčátku Gírl* M. Mňovského.

²² SIEGLOVÁ, N.: *Dvě podoby pohádky*. In: *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 49-54.

²³ TOMAN, J.: *Teorie a praxe primární literární výchovy v česko-slovenském kontextu*. In: *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 63-81.

²⁴ ZÍTKOVÁ, J.: *Slovenská literatura pro děti a mládež v českých čítankách*. In: *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 86-90.

ná studie Z. Stanislavové,²⁵ jejíž autorka reflektuje vývojové proměny příběhové prózy druhé poloviny 20. století určené dospívajícím jako projekci oficiálních společenských názorů a postojů a zamýšlí se nad příčinami tvůrčí krize tohoto žánru v 90. letech na Slovensku. Spatřuje ji v rozporu mezi sociálně či psychologicky pojatým uměleckým obrazem referenčního hrdiny, moderním čtenářem a hodnotovou hierarchizací dnešní konzumní společnosti.

Z. Stanislavová spolu s literárním historikem a spisovatelem Ondrejem Sliackym také vytvořila přepracovanou a doplněnou verzi společně napsaného díla z roku 1998, nazvanou *Kontúry slovenskej literatúry pre deti a mládež v rokoch 1945–2002* (2003).²⁶ Postihují v ní vývoj slovesné tvorby s akcentem na generační vklad jejích nejvýraznějších autorů a s primárním zřetelem k její estetizaci a k proměnám dětského recipienta. Jejich publikace přináší cenný komparativní materiál, obohacující i partnerskou vědu v českých zemích.

Tato dvojice iniciovala i zrod a vydání moderního slovníku *Slovenskí spisovatelia literatúry pre deti*, vycházejícího na pokračování v revui Bibiana v letech 2003 a 2004.²⁷ Jeho český lexikografický pendant však citelně chybí. Rukopis objemného kolektivního díla pracovníků zaniklého Kabinetu dětské literatury Pedagogického ústavu J. A. Komenského při AV ČR v Praze *Česká literatura pro děti a mládež*, dokončený na sklonku 80. let, po listopadových událostech roku 1989, již nevyšel. Vyžádal by si totiž zásadní korekci.

Úvahy o české literatuře pro děti a mládež se nezdáka objevují i v periodických sbornících Prešovské univerzity *Studia Philologica* a *Slovo o slove*. Sborníky rovněž uveřejňují pravidelné příspěvky českých literárních vědců o aktuálních otázkách slovesného umění pro děti a mládež.²⁸

²⁵ STANISLAVOVÁ, Z.: *Dospievanie v premenách polstoročia slovenskej literatúry pre mládež*. In: *Cesty současné literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2005, s. 87-94.

²⁶ SLIACKY, O., STANISLAVOVÁ, Z.: *Kontúry slovenskej literatúry prwe deti a mládež*. Prešov: Náuka, 2003.

²⁷ SLIACKY, O. a kol.: *Slovenskí spisovatelia literatúry pre deti*. Bibiana, 2003, roč. 10, č. 2-3, s. 1-144 (A – L); Bibiana, 2004, roč. 11, č. 3-4, s. 1-160 (M – Ž).

²⁸ Zevrubněji viz STANISLAVOVÁ, Z.: *K recepcii a reflexii české literatury pro děti a mládež po roku 1990 na Slovensku*. In: S. Urbanová a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 332.

Na Pedagogické fakulě OU byl v roce 1996 založen při katedře českého jazyka a literatury s didaktikou Kabinet literatury pro mládež, jazykové a literární komunikace. Vzniklo tak další specializované vědeckovýzkumné pracoviště, pořádající od roku 1997 pravidelné semináře o literárních, jazykových, výtvarných, hudebních, didaktických a obecně komunikačních aspektech dětské recepcce pod integrujícím názvem *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. Mají interdisciplinární ráz. Jejich program stále zjevněji tenduje ke společné česko-slovenské platformě a k řešení aktuální problematiky blízké oběma partnerským stranám. Nejvíce impulsů pro českou vědu o dětské literatuře vnesly do rokování svými vystoupeními opět V. Žemberová a Z. Stanislavová.

V. Žemberová v nich například zkoumá z hlediska komunikativně-recepčního povahu estetické interakce mezi současným dětským čtenářem a tvůrcem folklorní pohádky, určuje konstanty a proměny její morfologie, v humorných postmoderních pohádkových textech odkrývá a demonstruje princip hry, reflektuje projevy feminismu v četbě mládeže a ujasňuje si pojem „dvojdomy“ autor dětské literatury.²⁹

Z. Stanislavová se uvedla ve svých vystoupeních originálními postřehy osvětlujícími genotypový a hodnotový aspekt leporela, novou klasifikací modelů a modifikací literatury faktu či analytickou sondou sledující podoby humoru v poezii pro děti, ale i brilantními charakteristikami vývojových tendencí dětské literatury na Slovensku v 90. letech.³⁰ Její referáty ve srovnávacím pohledu mimoděk odhalily některá „bílá místa“ v českém te-

²⁹ ŽEMBEROVÁ, V.: *Problém dvojdomy autor v literatuře pre deti a mládež*. In: *Problematika tvorby pro děti a mládež a její recepcce na konci 20. století*. Ostrava: PdF OU, 2000, s. 25-27; *Humor v strategii autora (Poznámky k morfológii autorskej rozprávky)*. In: *Humor ve světě dětí*. Ostrava: PdF OU, 2001, s. 25-29; *Čo s feminizmom v čítaní pre mládež?* In: *Cesty ke komunikaci*. Ostrava: PdF OU, 2001, s. 24-31. *Hra ako nástroj a význam stratégie prozaického textu (Interpretačné možnosti)*. In: *Hra v komunikaci s dětmi*. Ostrava: PdF OU, 2002, s. 10-17; *Komunikácia ako čitateľova syntéza sémantiky a literárnej estetiky umeleckého textu*. In: *Komunikace s dětmi ve společné Evropě*. Ostrava: PdF OU, 2004, s. 5-8.

³⁰ STANISLAVOVÁ, Z.: *K typovým a hodnotovým aspektom leporela*. In: *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. Ostrava: PdF OU, 1999, s. 38-43; *Vývinové trendy v slovenskej literatuře pre deti a mládež dnes*. In: *Problematika tvorby pro děti a mládež a její recepcce na konci 20. století*. Ostrava: PdF OU, 2000, s. 21-24; *Poznanie na ceste k deťom (K modelom súčasnej slovenskej literatúry faktu pre deti)*. In: *Cesty ke komunikaci*. Ostrava: PdF OU, 2001, s. 36-41; *Humor v slovenskej poézii pre deti*. In: *Humor ve světě dětí*. Ostrava: PdF OU, 2001, s. 12-16.

oretickém myšlení o literatuře pro děti a mládež a zároveň upozornily na analogické problémy, styčné a paralelní oblasti zkoumání (např. polistopadová tvorba, leporela, literární humor a jeho dětská recepce).

Z nejmladší generace slovenských badatelů zaujal svým příspěvkem zvláště R. Rusňák z Prešovské univerzity. V něm se zamýšlel nad smyslem a funkcí pohádky z hlediska soudobé logicko-lingvistické filozofie, strukturalismu a hermeneutiky.³¹

Rozvíjející se spolupráce mezi Ostravskou a Prešovskou univerzitou při zkoumání dětské literatury se projevila i samozřejmou participací slovenských partnerů na týmovém řešení vědeckovýzkumného grantového projektu Filozofické fakulty OU, jehož výsledkem bylo vydání obsáhlého reprezentativního souboru studií za redakce hlavní řešitelky a koordinátorky projektu S. Urbanové pod názvem *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století* (2004).³² K hlubšímu poznání polistopadové reflexe a recepce české dětské literatury na Slovensku významně přispěla studie Z. Stanislavové.³³ Fundovanou analýzu komiksu a obrázkového seriálu v české knižní a časopisecké produkci 90. let podala ve svém příspěvku slovenská literární teoretička žijící v Praze Anna Zelenková – Mikušáková.³⁴

Obraz slovenské literatury pro děti a mládež ojedinele proniká i do povědomí českých literárních vědců, zabývajících se tvorbou pro dospělé. Nejvíce se o to zasloužila Z. Stanislavová, když na bohemistické konferenci, konané roku 1997 v Opavě na téma *Česká a slovenská literatura dnes*, hovořila o hodnotových aspektech slovenské dětské literatury 90. let³⁵ nebo když na pražské konferenci o české literatuře, kultuře a společ-

³¹ RUSŇÁK, R.: *Odras súčasného filozofického myslenia v texte rozprávky*. In Komunikace s dětmi ve společné Evropě. Ostrava: PdF OU, 2004, s. 19-21.

S důrazem na pedagogicko-didaktické, metodické a komunikačně-receptivní aspekty literárněvědného bádání vystoupili na ostravských seminářích a konferencích s podnětnými příspěvky také další slovenští badatelé, zvláště z banskobystrické Univerzity: Brigita Šimonová, Daša Bačíková, Lýdia Janáková, Eva Pršová aj.

³² URBANOVÁ, S. a kol.: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století (Reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia, 2004.

³³ STANISLAVOVÁ, Z.: *K recepcii a reflexii českej literatúry pre deti a mládež po roku 1990 na Slovensku*. In: Urbanová, S. a kol. *Sedm klíčů...*, s. 263-276.

³⁴ ZELENKOVÁ, A.: *Svet kreslených seriálov a obrázkov*. In: Urbanová, S. a kol. *Sedm klíčů...*, s. 263-276.

³⁵ STANISLAVOVÁ, Z.: *Hodnotové aspekty slovenskej literatúry pre deti a mládež v deväťdesiatych rokoch*. In: *Česká a slovenská literatura dnes*. Praha – Opava: Ústav české literatury AV ČR a Slezská univerzita, 1997, s. 53-59.

nosti normalizačního období v roce 2001 referovala o domácí slovesné tvorbě 70. a 80. let 20. století, určené dětem a mládeži, odhalující v kontextu obou národních literatur analogické jevy a trendy.³⁶

Pozornost českého odborného publika vzbudilo také vystoupení Marty Žilkové na literárněvědné konferenci v Praze, pořádané roku 1999 Obcí spisovatelů a Českou sekci IBBY. Nitranská badatelka v něm zachycuje postmoderní proměny slovenské literární tvorby pro děti a mládež a jejího čtenáře. Z nich pak vyvozuje její nové postavení a funkce.³⁷ M. Žilková systematicky reflektuje především současnou postmoderní dramatickou tvorbu slovenských autorů pro děti a mládež, uváděnou v rozhlasových a televizních inscenacích a loutkových divadlech, a to v širším celonárodním a uměnovědném rámci.³⁸ Její specifické zaměření nemá v českém badatelském kontextu obdobu.

O problematice dětské literatury na Slovensku se dozvídají také účastníci česko-slovenských konferencí, organizovaných Ústavem slavistiky při Filozofické fakultě MU v Brně. Například v letech 1997 a 1998 na jejich rokovaní referovala o vzájemných vztazích mezi oběma národními literaturami v 90. letech a o vývoji slovenské literární tvorby pro děti a mládež od roku 1945 po dnešek Z. Stanislavová.³⁹

Po vzniku samostatných republik iniciovala sblížení česko-slovenských vztahů v oblasti literatury pro děti a mládež a její teoretické reflexe zvláště strana slovenská, jež se také lépe vyrovnala s novými požadavky doby a s aktuálními potřebami vědního oboru. Kontakty badatelů, zpravidla podmíněné dlouholetými osobními vazbami, zesílily přibližně od roku 1997; nejčastěji k nim docházelo na konferenčních setkáváních v Brně, Ostravě a Prešově. K vzájemné informovanosti na stránkách odborných časopisů *Ladění* a *Bibiana* více přispívají slovenští partneři. Po-

³⁶ STANISLAVOVÁ, Z.: *Slovenská literatúra pre deti a mládež v rokoch 1970 – 1990*. In: *a Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost sedmdesátých osmdesátých let dvacátého století*. Praha: Ústav české literatury AV ČR, 2002, s. 315-320.

³⁷ ŽILKOVÁ, M.: *Literatúra pre deti a mládež z aspektu jej funkcií*. In: *Zlatý máj. O dětské literatuře a umění*. Praha: Česká sekce IBBY, 2000, s. 26-31.

³⁸ ŽILKOVÁ, M.: *Nad'alej v útme (Dramatická tvorba 2003)*. Bibiana, 2004, roč. 9, č. 2, s. 18-22; *Výhry a prehry mediálnej drámy*. Bratislava: Slovenský rozhlas, 2004, s. 125-153.

³⁹ STANISLAVOVÁ, Z.: *K vzťahom českej a slovenskej literatúry pre detia mládež v 90. rokoch*. In: *Brněnská slavistika a česko-slovenské vztahy*. Brno: FF MU, 1998, s. 120-125; *Literatúra o detskej literatúre po roku 1945*. In: *Slovakistika v české slavistice*. Brno: Ústav slavistiky FF MU a Slovanský ústav AV ČR, 1999, s. 67-71.

znání slovenské literatury pro děti a mládež v České republice zprostředkovává především kvalitní teoretická a kritická reflexe, reprezentovaná několika vyhraněnými badatelskými osobnostmi střední generace. Tato skutečnost se však adekvátně neprojevuje v překladatelské tvorbě, ve vydavatelských počinech a ve čtenářské recepci. K utvoření celostního obrazu obou dětských národních literatur ani k jejich nové koexistenci ještě nedochází. Řečeno slovy S. Urbanové, „spíše se jedná o inspirativní náboje a rozšíření zorných úhlů“.⁴⁰

---

⁴⁰ URBANOVÁ, S. Pokus o reflexi slovenské a české literatury pro děti a mládež (1993 – 2003). In *Dotyky české a slovenské literatury pro děti a mládež*. Brno: Edice Ladění, 2004, s. 16.